

τὴν ἐφοβεῖσθαι ἀλλὰ σὺ δὲν τὴν ἀπορεύεις, διότι κάνεις δὲν σ' ἐπροκάλεσεν.

— Οχι, ἀπεκρίθη διάκονος ὥργισμένος, μὲ προκαλεῖ ή εἰμαρμένη τοῦτο συμβούνει εἰς δλους μας' ήξεύρειν, παραδείγματος χάριν, ὅτι ἔτι προφέρωμεν τὴν δεῖνα λέξιν θὰ βλαφθῶμεν· καὶ διας τὴν προφέρομεν. Βλέπομεν σανίδες κυρικινομένην ἐντὸς ποταμοῦ, καὶ μᾶς ἕρχεται δρεῖς νὰ πατήσωμεν ἐπάνω· ἐπειδὴ δὲ εὔτυχῶς δὲν κακοπαθαίνομεν πάντοτε, εἰς τοιαύτην εὔτυχίαν ἐλπίζω καὶ ἐγώ. Αφες μὲ νὰ μονομαχήσω· δὲν θὰ πάθω τίποτε.

— Εἶτα, εἰπεν διάκονος ἀφαῦ τὸ θέλεις, μονομάχησε. ἔχεις δίκαιον τὸ τέλος οὐδὲν καλόν. Θὰ ὑπάγω νὰ ίδω τὸν Γιράρ ἐξ ὀνδυματός σου.

Ταῦτα δὲ λέγων εἶχε κατὰ νοῦν τί νὰ πράξῃ· ἀλλὰ δὲν ἔτοιος τοῦ Γιράρ, δὲν ἀδίσταζεν διότι θὰ ἐλάμβανε παρ' αὐτοῦ τὴν ἀπόκρισιν τὴν διοίαν ἐπιθύμει διαβιβάζων τὴν πρόκλησιν κατὰ τρόπον μὴ προσβλητικόν. Θὰ κατεδείχνει τὴν ἔξαψιν τοῦ πνεύματος τοῦ φίλου του, καὶ θὰ προεκάλῃ, δὲν λέγομεν αἴτησιν συγγνώμης διὰ προσβολᾶς τῶν διοίων τὴν βαρύτητα ἐμεγαλωποίει διάκονος, ἀλλὰ λόγους συνδιαλλαγῆς· τοῦτο καὶ ἐγένετο· μετὰ μίαν δὲ ὠραν ἐπανελθών·

— Εγεινεν, εἰπε πρὸς τὸν διάκονον, διότι ἐπρόβλεπα. Ο Γιράρ, ἀπορήσας διὰ τὴν πρόκλησιν, λυπεῖται διὰ τὰ χθὲς συμβάντα καὶ ἀποποιεῖται τὴν μονομάχιαν, διότι δὲν βλέπει λόγους ἀποχρωντας.

Τοῦτο ἀκούσας ἐδιάκονος ἐκτύπησε διὰ τοῦ ποδὸς τὸ ἔδαφος μετ' ὁργῆς.

— Ήξεύρεις, διάκονος, διότι τὸ παρακάμνεις; ἀνέκραξεν διάκονος. Κατέντησε πεῖσμα ἐκ μέρους σου, διότι δὲν βλέπει πλέον κάνενα λόγον τιμῆς. Αφοῦ ἀποποιεῖται τὴν μονομάχιαν, πρέπει νὰ μείνης εὐχαριστημένος.

Εκείνος ὅμως ἐξηκολούθει σιωπῶν.

— Ελλα, ἐπανέλαβεν τὴν πόλην διάκονος μὴ χαλᾶς τὸ κεφάλι σου· αὔριον θ' ἀναχωρήσῃ καὶ ἡσυχάζεις.

— Καὶ ἀν ἐφράνευσε τὸν Γερβώ, ἀπεκρίθη τετραγμένος διάκονος, θὰ τὸν ἀφήσω νὰ φύγῃ ἀτιμώρητος! . . .

— Πλὴν πῶς ήξεύρεις διότι τὸν ἐφράνευσε; Δὲν μὲ εἶπες σὺ διάκονος διότι δὲν σὲ μέλει; Εάν τούλαχιστον εἶχες ἀποδείξεις . . .

— Δὲν ἔχω, διότι ίσως δὲν ήμην ἐπιτήδειος νὰ εὑρώ.

Τοῦ διάκονος ή ἀνυπομονητία ἐφαίνετο κορυφωθεῖσα, διότι διάκονος πλησιάσας αὐτὸν εἶπε·

— Συγγρητές με, φίλε μου· ἀλλ' ἔρχονται ὄρας καθ' ἄξον τὴν ὑπάθεσις αὐτὴ ταράττει τὸν ἐγκέφαλόν μου καὶ δὲν εἶμαι κύριος τοῦ ἔχυτοῦ μου.

Δὲν ἔπειτε βεβαίως νὰ συλλογίζωμει πλέον αὐτά· ἔπειτε νὰ ἀναπολῶ μόντη τὴν εὔτυχίαν μου· καὶ εἰς αὐτὴν μόνην βεβαίως θὰ παραδοθῶ, διότι ἀλλως θὰ ήμην ἀχάριστος πρὸς τὴν οἰκογένειαν σου, πρὸς σὲ, καὶ πρὸς τὴν ἀδελφήν σου μάλιστα, τὴν διοίαν ἀγαπῶ ἐξ ὅλης καρδίας.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! ἀνεφάνησεν διάκονος ἀφοῦ τὴν ἀγαπᾶς τί κάθησαι καὶ ζαλίζεσαι ἀπὸ τοιαύτες ἀπόδειξες; Ελλα νὰ τὴν ίδῃς τὸ ταχύτερον.

Καὶ ὁ μὲν διάκονος ἀνεγάρησεν, διὰ τὸν διάκονον τὴν συμβουλὴν του ἐξῆλθε τῆς οἰκίας, ἐνησχολήθη εἰς τινας ὑποθέσεις, ἐπέστρεψε καὶ ἤποιεισθη, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ερμάνην ἀλλὰ παραδόξως δὲν εἶχεν, ἀν διάκονος, τούλαχιστον ἐλπίδα. Ενόμιζεν διότι ἀνεβάλλετο τὸ πεπρωμένον του, καὶ διότι δὲν θὰ ἐφθάνει ποτὲ εἰς τὴν ἐπαύριον χωρὶς καὶ τελευταίαν φοράν νὰ συνκρυθῇ ἀπαισίως μετὰ τοῦ Γιράρ.

(Επειτα τὸ τέλος.)

ΕΡΓΑΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ.

ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΙΣ.—ΠΑΡΑΓΩΓΗ⁽¹⁾.

Il est faux que la lutte entre le capital et le travail soit une lutte de principe. Qu'est-ce en effet que le capital? C'est le travail d'hier. Qu'est-ce que le travail? C'est le capital de demain. (Jules Simon—Le travail).

Εἰς τὰς νεωτέρας κοινωνίας, διοίας βλέπομεν αὐτὰς σήμερον, παραπροῦμεν διότι οἱ πλεῖστοι τῶν πολιτῶν, εἰμὴν ως παρ' ἡμῖν πάντες οἱ ἐνήλικες, λαμβάνουσιν εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως, δηλαδὴ διὰ τὴς ἐκλογῆς, μέρος εἰς τὰ κοινὰ τῆς πατρίδος πράγματα· ὡστε σήμερον ἀληθεύει ὑπέρ ποτε εἰς τὰς τοιαύτας κοινωνίας τὸ λόγιον, διότι «τὰ ἔθνη ἔχουσι τὰς κυριεύοντες τῶν ὄποιων εἰσὶν ἀξια.»

Ἐὰν διότι τοιοῦτος πολιτικὸς ὄργανος εἴχῃ πολλὰ τὰ ἀτοπα, ως ἐξ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῶν λαῶν, ἔχει ὅμοιας καὶ ἔτι μέγιστον ἀγαθὸν ἐν αὐτῷ μόνῳ ἀπαντώμενον, διότι φέρει ἐν ἔκυπτῳ καὶ τὸ φάρμα-

(1) Michel Chevalier. Lettres sur l'organisation du Travail. — John Stuart Mill. Principles of Political Economy. — Baudrillart. La liberté du travail, l'Association et la Démocratie. — Louis Blanc. Organisation du travail. — Jules Simon. Le travail. — Léon Walras. Les associations populaires. — E. Véron. Les associations ouvrières. — Casimir Périer. Sociétés coopératives. — Audiganne. Les ouvriers d'aujourd'hui. — Francesco Vigano. Basques populaires. — La vraie mine d'or de l'ouvrier ou la coopération par William Chamberts. — Rules of the Rochdale Equitable Pioneers Society.

καν, διότι ἔξ ανάγκης ἀνυψόνει τὸν μέσον ὅρον τῆς ἡθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως, πρὸ πάντων εἰς τὰς κατωτέρας καὶ πολυπληθεστέρας τάξεις τῆς κοινωνίας, τὰς συνήθως ἐργατικὰς λεγομένας. Καὶ τῷ δυντὶ, ἀφ' ὃς τὴν ἡρχισαν γενικώτερον διαδιδόμεναι καὶ ἐφαρμοζόμεναι αἱ ἀρχαὶ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἔξ ίσης ἀποδόσεως τῆς δικαιοσύνης, βλέπομεν μεγίστην διαφορὰν περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τάξεων τούτων. Ἐχουσαι δικαιώματα, λαμβάνουσι τὴν ἴδεαν τοῦ καθέκοντος καὶ μανθάνουσιν ὅπως σκέπτωνται.

Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη ἐγένετο καὶ γίνεται διὰ διαφόρων μέσων πρώτιστον ὑπάρχει ἡ ἐκπαίδευσις, δεύτερον ὁ συνεταιρισμός. Ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ γραφὴ εἰσὶν οἱ τίτλοι τῆς εὐγενείας τοῦ ἀνθρώπου, ὁ δὲ τούτων ἀδεῖς μόλις εἶναι ἀξιος τῆς ἀνθρωπίνης ἴδιοτητος. Ἀνάγκη λοιπὸν διὰ πάντων τῶν μέσων ὅπως διαδίδεται ἡ στοιχειώδης τοῦ λαοῦ ἐκπαίδευσις· ἐπειδὴ στήμερον ὁ λαὸς κυβερνᾷ διὰ τῆς ἐκλογῆς, πρέπει νὰ ἥγει ὅσον ἔνεστιν ἀξιος τοῦ νὰ ἔξασκῃ τὸ σημαντικότατον τοῦτο δικαιώμα, ώς καὶ τὸ οὐχ ἥττον σημαντικὸν καὶ πολύτιμον τοῦ δικάζειν τὸν δῆμον αὐτοῦ.

Ἐὰν ἡ ἐκπαίδευσις ἀπαλλάσσῃ τὸν ἀνθρώπον τῆς δειπνισμονίας καὶ τῶν ἀπείρων κακῶν τῆς ἀμαθείας, ἀναπτύσσουσα τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, ὁ συνεταιρισμὸς τὸν προπαρατεύεται εἰς τὴν ἔξαστην τῶν ἀστυκῶν καὶ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων, ἐμπνέοντα αὐτῷ τὴν εἰς ἑαυτὸν πεποίθησιν, ἀναπτύσσων τὸ αἰσθημα τῆς εὐθύνης, καὶ ἐν γένει μορφόνων αὐτὸν ἡθικῶς καὶ βελτιώνων τὴν ὑλικὴν αὐτοῦ κατάστασιν.

Ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ καὶ συνεταιρισμὸς, ιδοὺ τὰ μέσα τῆς μορφώσεως καὶ τῆς προόδου τῆς κοινωνίας, καὶ αἱ ἀληθεῖς βάσεις τῆς εὐημερίας καὶ τῆς παγιώσεως τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν παντὸς ἔθνος.

Ἡ δύναμις τοῦ συνεταιρισμοῦ καθ' ἐκάστην γίνεται καταφανεστέρα. Ὅπου καὶ ἀν στρέψωμεν τὰ ὄρματα ἡμῶν βλέπομεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐνώσεως τῶν δυνάμεων, τῆς ἐργασίας καὶ τῶν κεφαλαίων. Ἰδιαιτέρα μορφὴ τοῦ συνεταιρισμοῦ, χαρακτηρίζουσα τοὺς καθ' ἡμές χρόνους, εἶναι ὁ ἐργατικὸς συνεταιρισμός. Ἀλλοτε ἔξειθεσμεν ἐνταῦθα δύο τύπους ἐργατικῶν ἔταιρων, τὰ ταμεῖα ἀμοιβαίας βοηθείας καὶ τὰς γερμανικὰς πραπέτας τοῦ λαοῦ· σήμερον ἐρχόμεθα ὅπως συμπληρώσωμεν τὸ ἔργον τοῦτο, διηγούμενοι τὴν ἐνέργειαν καὶ τὸν μηχανισμὸν ἀλλων ἔταιρων ὃποιοι ἐργατῶν ἐπίσης συγκρατήσμένων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καταναλώσεως καὶ τῆς παραγωγῆς.

Ἴδομεν πῶς διάταν ἔταιρων τῆς αὐτούσιας βοηθείας δύναται ὁ ἐργάτης νὰ προλάβῃ ἐν μέρει τὴν πτωχείαν, εὑρίσκων ἐν ὅρᾳ ἀθενείας τὴν δέουσαν περιθαλψίην καὶ μέσα θεραπείας· πῶς, συνιστῶν δι' ἐλαγί-

στῶν καταθέσεων τραπέζας τοῦ λαοῦ, ἀπολαμβάνει τὰ ἀγαθὰ τῆς πιστεως τῶν ὅποιων ἀλλως στερεῖται, ἐνῷ ἔχει μεῖζονα ἀνάγκην τούτων ἢ πᾶς ἄλλος. Αἱ δύο αὗται μορφαὶ τοῦ συνεταιρισμοῦ εἰσὶν ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ ἡ νεωτάτη, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἐγεννήθησαν ἄλλαι, ὧν κυριότεραι εἰσὶν ἐκεῖναι περὶ τῶν ὅποιων ἐνταῦθα πρόκειται λόγος.

Οἱ πρὸς κατανάλωσιν καὶ πρὸς παραγωγὴν συνεταιρισμοί, (*sociétés coopératives*, ἔταιρίαι συνενεργείας) ἐμπρόθησαν ὅπως θεραπεύσωσιν ἄλλας ἀνάγκας τοῦ ἐργατικοῦ πλήθους. Αἱ μὲν πρὸς κατανάλωσιν ἔταιρίαι (*sociétés de consommation*) σκοποῦσι τὴν εἰς τοὺς ἐργάτας χορηγίαν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, εἰς τιμὴν μετριωτέραν ἔκείνης τὴν ὅποιαν ζητοῦσιν οἱ μικρέμποροι, αἱ δὲ ἔταιρίαι παραγωγῆς (*sociétés de production*) ἀναβιβάζουσι καὶ τὸν ἐσχατὸν ἐργάτην εἰς τὴν βαθμίδα τοῦ κεφαλαιούχου. Πῶς συμβαίνουσι ταῦτα; τίνι τρόπῳ δύναται τὸ κεφαλαιον νὰ συνενωθῇ μετὰ τῆς ἐργασίας ἐν τῷ αὐτῷ πρωσόπῳ; Αὐτὸ τοῦτο ἔσεται τὸ ἀντικείμενον τῆς μελέτης ταύτης.

A.

Εἰς πάταν πώλησιν ἐν μέρος τῆς τιμῆς ἀντιπροσωπεύει τὸ κέρδος τοῦ ἐμπόρου, ὅστις εἶναι ὁ μεταξὺ παραγωγοῦ καὶ καταναλωτοῦ ἀναγκαῖος μεσαζῶν. Τὸ κέρδος αὐτοῦ ἀποτελεῖ μέρος ἀρκούντως σημαντικὸν τῆς ὑπὸ τοῦ ἀγοραστοῦ πληρονομένης τιμῆς, ώστε τὸ ἐμπόριον νὰ ἀποτελῇ μίαν τῶν ἐπικερδεστέρων ἐπιχειρήσεων, ἵνα μὴ εἴπωμεν τὴν ἐπικερδεστάτην.

'Αλλ' αὐτὸ τὸ ἐμπόριον παρουσιάζει ἡμῖν διαφόρους τάξεις, τῶν μεγάλων ἐμπόρων μεγάλα ἔχόντων κεφάλαια, ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ παραγωγοῦ ἀγοραζόντων τὸ ἐμπόρευμα καὶ μεταβιβάζοντων αὐτὸ εἰτε ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν καταναλωτὴν, εἰτε εἰς ἄλλον ἐμπόρον ἀναλαμβάνοντα τὴν εἰδικὴν πώλησιν καὶ τὴν τῶν μικρεμπόρων, ὅλιγα ἔχόντων κεφάλαια, παρὰ τῶν πρώτων ἀγοραζόντων τὰ ἐμπορεύματα, καὶ κατὰ μέρος πωλούντων αὐτὰ εἰς τοὺς καταναλωτάς. Πᾶς τις ἔννοετ εὔκόλως ὅτι, ὅσον πολλαπλασιάζονται οἱ μεταξὺ παραγωγοῦ καὶ καταναλωτοῦ μεσαζούσες, τοσοῦτον ὑφανται ἡ τιμὴ τοῦ ἐμπορεύματος, προστιθεμένων ἐκάστοτε εἰς τὴν ἀρχικὴν τιμὴν τοῦ κέρδους καὶ τῶν τόκων τῶν κεφαλαίων τῶν μεσαζόντων τούτων. Ἡ αὐξησις αὕτη πρὸ πάντων προέρχεται ἐκ τῆς τάξεως τῶν μικρῶν ἐμπόρων, οἵτινες, μικρὰ κεφάλαια ἔχοντες, δὲν ἀγοραζούσιν ἀπ' εὐθείας τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ λαμβάνουσιν ἐπὶ πιστώσει παρὰ τῶν μεγαλεμπόρων, πληρόνουσιν ἐπομένως μεγάλας τιμὰς διὰ ταῦτα. Προσθέσατε εἰς τοῦτο τὰ ἐνοίκια τῶν καταστημάτων, τὰ ἀπώλητα μένοντα καὶ φθειρόμενα ἐμπορεύματα, τοὺς ἀτάκτως

η σύδόλως πληρόνοντας ἀγοραστὰς, καὶ θέλετε εὗρεις τὸ εἰς τὴν ἀρχικὴν τιμὴν ὑπὲρ αὐτῶν προστιθέμενον ποσόν.

Τὰ πλεῖστον τῶν ὑπερόγκων τούτων ἔξοδῶν καὶ τοῦ κέρδους τοῦ ἐμπορίου πάντες οἱ καταναλωταὶ πληρόνυσι, πρὸ πάντων ὅμως τὸ βάρος τοῦτο φέρει ἡ ἐργατικὴ τάξις, ἥτις, ὀλίγα χρηματικὰ μέσα ἔχουσα, εἰς ἐλαχίστας ποσότητας ἀγοράζει τὰ ἐμπορεύματα, συγγάνεις εἰς τὴν ἐπὶ πιστώσει ἀγορᾶν καταφεύγει, καὶ παρὰ τῶν μικροτέρων ἐμπόρων, ἐκείνων δηλαδὴ οἵτινες σίς μεγαλητέρας τιμὰς πωλοῦσιν, ἀγοράζει τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Τὸ κακὸν τοῦτο πρὸ πάντων εἰς τὰ μεγάλα κέντρα γίνεται ἐπαιτητόν. Οὕτω Ι. γ. ὁ K. Anderson εἶπεν εἰς τὴν κατὰ τὸ 1860 ἐν Glasgow σύνοδον τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ὅτι ἐν τῇ πόλει ταύτη ἐπεδόθησαν εἰς τοὺς ἐργάτας ἐντὸς ἑνὸς ἑταῖρος ὑπὲρ τὰς 30,000 κλήσεις διὰ χρέων ἐξ ἀγορᾶς τροφίμων καὶ ἐνδυμάτων προεργάμενα, ὅτι δὲ πλείσται οἵτινες κατεστράφησαν ώς ἐκ τούτου.

Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἐπὶ πιστώσει ἀγορᾶς μικρῶν ποσοτήτων ἐμπορευμάτων πρώτης ἀνάγκης, παρέχον κατὰ τὸ φαινόμενον εὔκολίας εἰς τὸν ἐργάτην, καταστρέφει αὐτὸν, διότι σπανίως προνοεῖ περὶ τῆς ἀποδόσεως τῶν τοιούτων χρεῶν. Τὸ ποσὸν, κατ' ἀρχὰς ἀστίμαντον, αὐξάνει διὰ τοῦ χρόνου, καὶ καταντῷ μετ' ὀλίγον δύσκολος ἐπειτα δὲ καὶ ἐντελῶς ἀδύνατος ἡ ἀπότισις αὐτοῦ.

Εὐτυχῶς ὅμως εὑρέθη ἡ θεραπεία· ἐνταῦθα, ώς καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην περίστασιν τοῦ βίου τοῦ ἐργάτου, ὁ συνεταιρισμὸς εὗρε τὸ φάρμακον.

Πολλοὶ ἐργάται, ἔξετάζοντες τὰ αἴτια τῆς κακῆς αὐτῶν καταστάσεως, εὗρον ὅτι ἐν τῶν μεγαλητέρων ἦτο ἡ ἐπὶ πιστώσει ἀγορὰ τῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης εἰδῶν, καὶ αἱ ὑπέρτυχοι τιμαὶ εἰς ἀς πωλοῦσιν αὐτὰ οἱ μικρέμποροι, εἰς τοὺς ὅποιους ἐξ ἀνάγκης καταρεύγουσι. Συνέλαβον λοιπὸν τὴν τολμηρὰν ἴδεαν νὰ λάβωσι τὴν θέσιν τῶν μεσαζόντων τούτων, καὶ νὰ προμηθευθῶσιν ἀπ' εὐθείας τὰ ἀναγκαιότερα εἰδῶν. Ἐνταῦθα ὅμως παρουσιάσθη μύσκολία μεγάλη, ἡ ἐλλειψὶς κεραλαίων ἀλλ' ὑπερέβησαν αὐτὴν διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ, καταθέντοντες ἕκαστος μικρὸν τι πετὸν ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὡς πρῶτον κεφαλαιον ἀγορᾶς· αὐτοὶ ἡσαν προμηθευταὶ καὶ ἐμπόροι, αὐτοὶ ἐγένοντο καὶ καταναλωταί τὸ ποσὸν ὅπερ ἀντιπροσεπεύει τὸ κέρδος τοῦ ἐμπόρου ἦτο ἡ ὠφέλεια τὴν ὅποιαν ἀπελάμβανον. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἀρχὴ τῶν πρὸς καταράλωσιν ἐταιριῶν, αἵτινες ἔκτιττα τοσοῦτον ἀνεπτύχθησαν καὶ ὡδηγησαν τοὺς συστήσαντας αὐτὰς καὶ εἰς ἄλλους θεσμοὺς ἀνώτερα ἀποτελέσματα παραγαγόντας.

Πρώτη τοιούτου εἶδους ἐταιρία ἐσχηματίσθη τὸ 1844 ἐν Rochdale, πόλει βιομηχανικῆ τῆς Αγγλίας, ὑπὸ τὸ ὄνομα ·Rochdale equitable Pio-

neers Co-operative Society.· Ἐκ τοῦ ὑπὸ τῆς ἐταιρίας ταύτης δημοσιευθέντος τὸ 1860 χρονολογίου (almanack) ἐφανιζόμενα τὴν ἑξιστόρησιν τῶν παθημάτων αὐτῆς κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ὑπάρξεως της·

«Πρὸ δεκαπέντε ἑτῶν πτωχοί τινες ἐργάται τοῦ Rochdale ἐνόμισαν ὅτι δύνανται νὰ βελτιώσωσι τὴν κατάστασίν των ἐνούμενοι πρὸς ἀγορὰν τῶν εἰς τὰς οἰκογενείας αὐτῶν ἀναγκαιούντων εἰδῶν. Καίτοι ἡ ἰδέα αὐτὴ ἦν ἀπλουστάτη καὶ μετριόφρων, μυρίαι ὅμως ἀνερύποσαν κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν δύσκολίας. Καὶ πρῶτον μὲν ἐλειπον τὰ μέσα· οἱ ἐργάται ἡσαν ὅλοι πέντες, τινὲς δὲ καὶ εἰς μεγίστην ἐλεσινότητα εὐρίσκοντο. Ἡ πτωχεία αὐτὴ προήργυετο ἐκ συστάσεως πρὸς αὐξῆσιν τοῦ μισθοῦ (grēve)· μόλις δὲ εἶχε παύσει αὐτη, καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσι τὴν βοήθειαν τῶν μικρεμπόρων τῆς συνοικίας των. Τὸ ἀνεπαρκὲς τῆς βοήθειας ταύτης ὑπῆρξε τὸ αἴτιον τὸ ἀναπτύξαν τὴν δραστηριότητα μεθ' ἧς ἡ ἴδεα αὐτῆς, ἡ πρώτη αὐτὴ σκέψις ἐτέθη εἰς ἐργειαν.

· Ἀλλη δύσκολία ἦτο ἡ εἰς τοὺς πλείστους ἐργάτας κοινὴ πρόληψις ὅτι τὸ ἐταιρικὸν κατάστημα τῶν πωλήσεων (Cooperative store) δὲν ἦδύνατο νὰ διοικηθῇ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ίδίων. Ἡ πρόληψις αὐτὴ ἦτο τότε λίαν ισχυρὰ, διότι πάντες ἐνθυμοῦντο τὴν κακὴν διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων τοιούτου εἶδους ἐργαστηρίων, τὰ ὅποια εἶχον διαλυθῆμεγίστας ζημίας.

· Πρὸς τὰς δύσκολίας ταύτας ὑπῆρχε καὶ ἡ ἀντιπραξίας τῶν μικρεμπόρων, οἵτινες κατενόησαν ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῶν τοιούτων ἐργαστηρίων θίεται ἀναγκαιώς τοὺς ζημιώσει.

· Οὐδέποτε ὅμως μέγα ἔργον κατεβλήθη ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑπὸ τῶν δύσχερειῶν καὶ τῶν ἀντιστάσεων· οἱ "Αγγλοι ἀπολαύσουσι σῆμερην πλεονεκτημάτων τινῶν τὰ ὅποια οὐδέποτε θίεται γνωρίσει, ἐὰν δὲν εἶχον κατακτήσει ταῦτα, ἀντιπαρατάσσοντες εἰς τὰς ἀντιστάσεις ἔτι μείζονα δραστηριότητα καὶ καρτερίαν. Τοιουτούρπως οἱ ὀλίγοι οὗτοι ἀνθρώποι, ἔχοντες στερεάν τὴν θέλησιν τοῦ νὰ ἐπιτύχωσιν, ὑπερέβησαν τὴν πρώτην δύσκολίαν ἐγγραφόμενοι ἕκαστος διὰ μίαν πέτραν (1 ½ λεπτά)· αἱ πέτραις ἐγένοντο λίραι, καὶ ἔγκυοι λούθουν ἐγγραφόμενοι, ἔως ὅτου αἱ λίραι κατήντησαν ίσανη ἐγγύησις τῆς ὄριστικῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν.

· Πρὸς ὑπέρβασιν τῆς δευτέρας δύσκολίας παρεδέχθησαν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπὶ μετρητοῖς ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως, οὗτως ὡστε οὐδὲν μέλος τῆς ἐταιρίας νὰ ἦναι ὑφελέτης ταύτης, αὕτη δὲ νὰ μὴ γρεωστῇ εἰς οὐδένα ἐκτὸς τῶν ίδίων αὐτῆς μελῶν.

· Εξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς οἱ ἐταιροὶ εὗρον μεγίστην ἀντιπραξίαν ἐκ μέρους τῶν μικρεμπόρων, ἡγωγίσθησαν

Ἐτικατ' αὐτῆς ἐφαρμόζοντες τὸ ὅπτὸν οἱ κερδαλγο-
τες γελῶσι, καὶ πράγματι ἐπέτυχον ἔκτοτε.⁹

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἑταιρίας ταύτης·
τώρχθελομεν ἐκθέσει τὸν μηχανισμὸν αὐτῆς, εἶςτά-
ζοντες τὰ ἄρθρα τοῦ διέποντος αὐτὴν καταστατικοῦ.

Ἡ ἑταιρία τῶν Rochdale Equitable Pioneers, ὡς καὶ πᾶσα ἑταιρία καταγαλώσεως, σκοπεύει τὴν
ἐξάλειψιν τῶν μεταζόντων μικρεμπόρων, καὶ τὴν εἰς
τὰ μέλη αὐτῆς διανομὴν τοῦ ἄρχοντος ὑπὲν τούτων
γινομένου κέρδους ίδου δὲ τὰ μέσα ἀπέρ πρὸς τεῦτο
μεταχειρίζεται. Διὰ νὰ ἔναι τις μέλος τῆς ἑταιρίας
ἐγγράφεται ὡς μέτοχος πέντε μετοχῶν, μιᾶς λί-
ρας στερλίνας ἐκάστης· τὸ ποσὸν δὲ τοῦτο καταβάλ-
λει εἴτε ἀμέσως, εἴτε κατὰ δόσεις ὡς ἔξης· καταθέτει
ἄμα ἐγγράφεις ἐν σελίνιον ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου καὶ ἐν
ἕτερον διὰ τὴν ἐγγραφήν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ποσὸν
εἶναι ἀναφαίρετος, ιδιοκτησία τῆς ἑταιρίας· ἐξακολουθεῖ
δὲ πληρώμαν καθ' ἑβδομάδα τρεῖς πέντε (30 λεπτά)
μέχρι συμπληρώσεως τοῦ κεφαλαίου τῶν πέντε λιρῶν.

Σκοπὸς τῶν πρὸς κατανάλωσιν ἑταιριῶν εἶναι, ὡς
προηγουμένως εἴπομεν, ἡ εἰς τὰ μέλη αὐτῶν πώλησις
τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαιοτέρων εἰδῶν. Αἱ πωλήσεις
αὗται γίνονται πάντοτε τοῖς μετρητοῖς εἰς τὴν ἀγο-
ραίαν τῷτον. Ολόκληρον τὸ σύστημα ἐδὼ στηρίζεται
διὰ δὲ τῶν πληρωμῶν τούτων γίνεται καὶ ἡ συμ-
πλήρωσις τοῦ ἑταιρικοῦ κεφαλαίου. Πᾶς; Τὸ πρᾶγ-
μα ἀπλούστατον.

Ἡ ἑταιρία προμηθεύεται τὰ πωλούμενα ὑπ' αὐ-
τῆς ἐμπορεύματα ἀπ' εὐθείας πληρόνουσα ἀμέσως·
ἀγοράζει ἐπομένως εὐθηνά, μεταπωλεῖ δὲ αὐτὰ εἰς
τιμὴν συμφέρουσαν τόσῳ μᾶλλον εὐκόλως, ὅσῳ τὰ
ἐμπορεύματα ταῦτα εἰσὶ πάντοτε ἀρίστης ποιότη-
τος· μὴ πωλοῦσα δὲ ἐπὶ πιστώσει δὲν κινδυνεύει τί-
κτος. Επειδὴ δὲ οἱ μέτοχοι εἰσὶ πάντες καὶ ἀγο-
ρασταὶ, διανέμουσι μεταξὺ τῶν τὸ κέρδος. Η διανομὴ
αὗτη γίνεται ὡς ἔξης· αἱ λαμβάνονται 5 0/0 ὡς τό-
κος τῶν κεφαλαίων· 6. ἀργοῦ ἀρχιρεύσει τὰ ἔξαδα τῆς
διοικήσεως καὶ 2 1/2 0/0 διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, ἢν οἱ "Αγ-
γλοι educational department ἀποκαλοῦσιν, ἢτοι
διὰ τεχνικὰς παραδόσεις, βιολογίαν καὶ τὰ παρά-
μοια, διανέμεται τὸ ὑπόλοιπον μεταξὺ τῶν μελῶν ἀ-
ναλόγως τῶν ἀγορῶν ἃς ἔκαστον αὐτῶν ἐνήργησεν
ἐντὸς τοῦ ἔτους. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὅσοι τῶν ἐγ-
γραφέντων μετόχων δὲν κατέβαλον εἰσάτι τὸ ἀνα-
λογούν αὐτοῖς μέρος τοῦ ἑταιρικοῦ κεφαλαίου, δύνεν-
ται (καὶ οὕτω ευνόησε γίνεται) νὰ πράξωσιν αὐτὸ-
ἄρινοντες εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἑταιρίας τὸ ἔσωτῶν
κέρδος μέχρι τελείας ἀποτίσεως. Οὕτω κατορθοῦται
τὸ μοναδικὸν φαινόμενον τοῦ νὰ γίνεται τις κεφαλα-
τούχος ἀνευ μᾶλλου κόπου ἢ τοῦ νὰ ἔξοδεύῃ ὅπως θε-
ραπεύῃ τὰς ίδιας αὐτοῦ ἀνάγκας. Διὰ τοῦ συτήμα-
τος τούτου δύναται πᾶς τις νὰ λαμβάνῃ εὐθυγάτερον

καλλιτέρας πνιότητος ἐμπορεύματα, καὶ ἀπόνως : ἡ
ἀποκτήση μικρὸν τι κεφάλαιον, ὅπερ δύναται μέχρις
ἔκατον ἡ διακοσίων λιρῶν νὰ ἀναβιβάσῃ ἀρκεῖ μόνον
νὰ καταβάλῃ τὸ ὑπέρογχο ποσὸν δύο σελινίων, ἥτοι
ὅληγάτερον τῶν τριῶν δραχμῶν.

Ἴδος πῶς ὁ συνεταιρισμὸς κατώρθωσε πρᾶγμα νομι-
ζόμενον ἀκατόρθωτον, πρᾶγμα πρωτερανὸς καὶ μονα-
δικὸν ἐν τῷ κόσμῳ, τὴν μόρφωσιν κεφαλαίων ἀνευ
χρημάτων, τὸ νὰ ἀποταμεύῃ τις ἔξοδεύεν διένδυμα-
σιαν καὶ τροφήν. Ως πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κοι-
νωνικοῦ προβλήματος, ὡς βλέπει πᾶς τις, οἱ πρὸς
κατανάλωσιν συνεταιρισμοὶ ὑπερέχουσι τῶν ἑταιριῶν
ἀποικίας βοηθείας καὶ ἀμυντικαὶ πίστεως· διότι ἐνῷ
εἰς ταύτας ὑποβάλλει ἐαυτὸν ὁ ἑταῖρος εἰς φροντίδας
καὶ ἡθικὴν πάλην διὰ τὴν ἀποταμίευσιν λεπτῶν τι-
νεων καθ' ἑδομάδα, ἔχει ἡ ἀποταμίευσις γίνεται ἀρ-
έπιετῆς, καὶ τὸ κεφάλαιον μερόνεται ἀνευ τοῦ πα-
ραμικροῦ κόπου.

Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ γενικοὶ χαρακτῆρες τῶν ἑται-
ριῶν τούτων· ἀνάγκη ὅμως νὰ προτείσωμεν ἐνταῦθα
καὶ ἄλλας τινὰς λεπτομερείας, ὅπως ὁ ἀναγνώστης
λάβῃ ὁπωσδικαν καθαρὰν περὶ αὐτῶν ιδέαν.

Εἰπομένην ἀνωτέρῳ ὅτι οἱ πρὸς κατανάλωσιν συνε-
ταιρισμοὶ πωλοῦσιν εἰς τοὺς ἑταῖρους τὰ ἐν ταῖς ἀπο-
θήκαις αὐτῶν ἐμπορεύματα· δὲν περιορίζουσιν ὅμως
εἰς μόνους αὐτοὺς τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν των· κα-
θιστάσι συμμετόχους τῶν εὐεργετημάτων τῶν πάν-
τας τοὺς βουλομένους νὰ ἀποταθῆσι πρὸς αὐτούς· σή-
μερον δὲ, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν ἐκφρασιν τοῦ
Ιουλίου Συμών, εἶναι ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου τῆς συνε-
ργείας (cooperation) ἐν Ἀγγλίᾳ, τὸ νὰ πωλῶσιν
αἱ τοιαῦται ἑταιρίαι καὶ εἰς τοὺς μὴ μετόχους ἐργά-
τας. Τὸ σύστημα μάλιστα τοῦτο ὑπῆρξε τὸ κυριώτε-
ρον μέσον, ὅπως προσελκύσωσι τοὺς ἀδιαρόρρους καὶ
μεταπείσωσι τοὺς πολεμίους αὐτῶν.

Ἴδου πᾶς γίνεται τοῦτο· πᾶς ἀγοραστής, εἴτε ἑ-
ταῖρος εἴτε μὴ, εἶναι ὑπόχρεως ὅπως ἀμέσως πληρώ-
σῃ τὸ ἀγορασθέν· ἄμα δὲ ὡς καταβάλῃ τὸ χρηματικὸν
ποσὸν, λαμβάνει παρὰ τοῦ τὴν πώλησιν ἐπιτετραμ-
μένου ὑπαλλήλου τῆς ἑταιρίας σήματα (jelons) ἐκ
λευκοσιδήρου, ἐφ' ὧν εὑρίσκεται τυπωμένη ἡ ἀξία
τῶν ἀγορασθέντων ἐμπορευμάτων (1). τὰ σήμα-
τα ταῦτα φυλάττει, ὅταν δὲ λήξῃ ἡ τριμηνία,
παρουσιάζειν αὐτὰ εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἑταιρίας
λαμβάνει μέρος εἰς τὰ κέρδη ἀναλόγως τῆς ἀξίας
τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀγορασθέντων ἐμπορευμάτων, ἀπαρά-
λακτα ὡς ὃν ἥτο ἐγγεγραμμένος ἑταῖρος. (2).

(1) Ή ἑταιρία τῶν Rochdale μόνον εἰς τὰς ἑταῖρους δίδει
τοιαῦτα· πόλλα δὲ ὅμως νεώτεραι ἑταιρίαι ἀνολαυθοῦσι· τὸ ὑπ' ἡ-
μῶν περγαμηνών σύστημα.

(2) Τὸ μέρος τοῦ κέρδους, τὸ διανεμόμενον ἀναλόγως τῆς κα-
τανάλωσις, λαγίζεται, ὡς εἰπομένη ἐνωτέρω, μετά τὴν ἀρχί-
σην τοῦ τόκου τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν λοιπῶν κρατήσεων.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐλκύονται οἱ ἀγορασταί· ὃ δὲ ἄπαξ ἀγοράσας ἐπιστρέφει τακτικῶς εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς ἑταῖρίας (Cooperative stores), διότι ἔκτὸς τοῦ ὅτι τὰ ἐμπορεύματα εἰσὶν ἐκλεκτῆς ποιότητος καὶ ὀλίγον τι εὐθηγότερα ἢ ἀλλαχοῦ, ἔχει καὶ τι βέβαιον κέρδος εἰς τὸ τέλος τῆς τριφενίας. Τὸ ἐκ τῆς ἀγορᾶς προερχόμενον κέρδος ἀρίνων εἰς τὸ ταμεῖον, δύναται νὰ γίνῃ καὶ μέτοχος χωρὶς καὶ νὰ λύσῃ τὸ βαλάντιόν του.

Ίδόντες τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐνεργοῦσιν αἱ πρὸς κατανάλωσιν ἑταῖρίαι, ἐξετάσωμεν τὴν διοίκησιν αὐτῶν· καὶ ἐδώ θέλομεν ὅδηγοθή ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ τῶν Equitable Pioneers, τῶν ὅποιων ἡ ἑταῖρία εἶναι ἡ τελειωτέρα τοῦ εἰδός τούτου.

Ἡ ἑταῖρία διοικεῖται ὑπὸ συμβουλίου συγκεψένου εἴς ἕνὸς προέδρου, ἕνὸς ταμίου, ἕνὸς γραμματέως καὶ ὄκτὼ συμβούλων, ἐκλεγομένων ἀπάντων ἐν γενικῇ συνελεύσει· τὸ ἥμισυ τοῦ συμβουλίου ἀνανεώνεται καθ' ἕξαμηνίαν. Τὸ συμβούλιον, ὡς καὶ πᾶν μέλος τῆς ἑταῖρίας ἔκτελον ὑπηρεσίαν τινὰ λαμβάνει ἀντιμεσθίαν, ἐν γενικῇ συνελεύσει προσδιορίζομένην, ἀναλόγως τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ κέρδους. Οὐδεὶς ἐκλέγεται μέλος τοῦ συμβουλίου ἐὰν δὲν ἔγα: πρὸ ἐξ τούλαγκτον μηνῶν ἑταῖρος, οὔτε πρόεδρος ἐὰν δὲν προϋπήρξε σύμβουλος· ἡ διάταξις αὕτη εἶναι ἐξ τῶν φρονιμωτέρων, διότι ἐμποδίζει τὴν τῶν ξένων ἀνάμειν εἰς ἐργασίας, τὰς ὄποιας δὲν γνωρίζουσι καλῶς· ἐν σύνδεσμῷ δὲ περιπτώσει ὑπάλληλος τῆς ἑταῖρίας δύναται νὰ ἀποτελέσῃ μέρος τοῦ διωκούντος αὐτὴν συμβουλίου (ἄρθρα 20, 21, 30 καὶ 31).

Τὸ συμβούλιον τοῦτο ἔχει τὴν διοίκησιν τῶν συνήθων (=ρεγουσῶν) ὑποθέσεων, ἐξελέγγεται δὲ ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς γενικῆς τῶν ἑταίρων συνελεύσεως, κατὰ μῆνα συνεργομένης. Πᾶσα ἀπίφασις λαμβάνεται κατὰ τὰς μηνιαίας ταύτας συνελεύσεις. Ἐκτὸς τούτων συγκροτεῖται κατὰ τριμηνίαν γενικὴ συνέλευσις κατὰ τὴν ὄποιαν οἱ ἐλεγκταί (auditors) ἐξετάζουσι τοὺς λογαριασμοὺς καὶ τὰ ἔγγρα, γίνεται δὲ καὶ ἡ διανομὴ τοῦ κέρδους (ἄρθρα 33 καὶ 34).

Ἄπολείπεται· ἡμῖν ἥδη ἡ ἱστορικὴ ἐξετασίς τῶν πρὸς κατανάλωσιν ἑταῖριῶν τοῦτο δὲ θέλομεν πράξει δικγούμενοι συντόρως τὰς τύχας αὐτῶν καὶ τὴν κατάστασιν ἐν ἡ σήμερον εὑρίσκονται.

Ηρώτη τοιάντη ἑταῖρία ὑπῆρξεν, ὡς εἰπομένη ἥδη, ἡ Rochdale Equitable Pioneers Society αὐτὴ ἔσχε κατ' ἀρχὰς 28 μέλη, ἐκαστὸν τῶν ὄποιων κατέθεσε μίαν λίραν απερλίνων, ὡστε τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς κεράλαιον ὑπῆρξεν 700 περίπου φράγκων. Διὰ τοῦ πασοῦ τούτου ἡγοράσθη ἀλευρον, ζάχαρις, κηρία καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Οἱ γείτονες ἐλεγον ἀστειόμενοι ὅτι τὸ ἐμπόριον τῆς ἑταῖρίας ἦτο τοσοῦτα στραντικὸν, ὥστε ἐπὶ τῆς μητροτέρας γηραιότερης ἥδηνατό τις γὰ-

φορτώσῃ τὰ ἐν τῇ ἀποθίκη. Η ὑπομονὴ ὅμως τὰ πάντα νικᾷ· μετ' ὄλιγους μῆνας οἱ 28 ἐγένοντο 74, τὸ δὲ κεφάλαιον ἀνεβίβασθη εἰς 181 Δ. Σ. ἥτοι 4525 φρ. Ὁ ἰσολογισμὸς τῆς 31 Δεκεμβρίου 1864, ὁ τελευταῖος ὃν ἔγραψεν ὑπὸ ὄψιν, διδει ἡμῖν τοὺς ἀκολούθους ἀριθμοὺς μετὸν 4747, κεφάλαιον 62,105 Δ. Σ., πωλήσεις ἀξίας 174,937 Δ. Σ., κέρδη 22,717 Δ. Σ. ἥτοι φρ. 567, 925 (τγεδὸν 40 %). Οἱ ἀριθμοὶ ὁ μιλοῦσιν ἀρ' ἔσωτῶν ἐσμὲν δὲ βέβαιοι ὅτι οἱ τὸ 1844 ἐμπαίξαντες τὴν ἑταῖρίαν εἰσὶ σήμερον μέλη αὐτῆς.

Τὸ παράδειγμα τοῦτο εὖρεν ἀπείρους μιμητὰς, ὡς ἦτο ἐπόμενον, σήμερον δὲ ὑπολογίζουσιν ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ μόνον ὑπάρχουσιν ἑταῖριαι ποιαῦται ὑπὲρ τὰς γιλίας.

B.

Ἐξετάσωμεν ἥδη τοὺς πρὸς παραγωγὴν συνεταιρισμούς.

Ἡ ἱστορία αὐτῶν συνδέεται στενῶς μετὰ τῆς περὶ τὰ τέλη τῆς Παλινορθώσεως τῶν Βουρβόνων ἀρξαμένης κοινωνικῆς κινήσεως. Ὁ Saint-Simon καὶ ἡ σχολὴ αὐτοῦ πρῶτοι (1) κατέθειξαν τὴν δύναμιν τοῦ συνεταιρισμοῦ, καὶ εὗρον ὅτι ἦτο τὸ μέσον δι' οὗ ἥδηνατο νὰ καταπαύσῃ τὸ ὑπὸ αὐτῶν καλυμένη ἐκπετάλλευσις τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ ὄμοιού του. Η σχολὴ αὕτη, ἀν καὶ ἔχουσα κατὰ πολλὰ ἐσφαλμένας ιδέας, ὡρέλησεν ὅμως τὰ μέγιστα δίδωσα πρακτικώτεραν ὕθεσιν εἰς τὰς κοινωνικὰς ἐρεύνας καὶ προκαλοῦσα τὴν ἐπ' αὐτῶν συζήτησιν.

Ἡ ἐπιφρόνη ἡν ἔσχεν ἐπὶ τὰς ἐποχῆς της εἶναι ἀναμφισθῆτος, τὸ δὲ ἐπίσημον αὐτῆς ὄργανον Le Globe, συνέτεινεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν διάδοσιν διαφόρων κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν διδασκαλιῶν, πρὸ πάντων καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸν συνεταιρισμόν.

Τὰς ἀρχὰς τοῦ Saint-Simon παρεμόρρωσαν οἱ μετ' αὐτὸν ἐλθόντες σοσιαλισταί, ὀναμίγνυοντες αὐταῖς διαφόρους θεωρίας, μᾶλλον ἢ ἦττον ἐσφαλμένας, περὶ ἐργασίας, κεραλαίου καὶ μισθοῦ, καὶ ἔφεσαν εἰς τὸ συρπέραμα ὅτι πρέπει ἐν πάσῃ περιστάσει καὶ πάντοτε νὰ ἀντικαθίσταται ὁ μισθὸς διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ (suppression du salaire par l'association).

Πᾶσα ἀρχὴ, ὅστον καὶ ἀν εἶναι ἐσφαλμένη, περιέχει καὶ τινὰ ἀλήθειαν. Τοῦτο συνέβη καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Οἱ σοσιαλισταί, ἀπὸ ἐσφαλμένης ἀρετηρίας ἀναγκωροῦντες, ἔφθανον εἰς ἀποτέλεσμα ἐν μέρει ἀληθές. Τὸ σοσιαλιστικόν ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι δὲν ἐνόπλαν τὴν φύσιν τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, ὑποθέσαντες ὅτι τὰ δύο ταῦτα ὄργανα τῆς παραγωγῆς εὑρίσκονται εἰς αἰώνιον ἀνταγωνισμὸν καὶ ὅτι

(1) ἀρίστους κατὰ μέρη; τὰ ἔνεργα τοῦ Fourier.

τὸ ἐν εἴναι πολέμιον τοῦ ἄλλου. Ἐκ τούτου ἀναγωροῦντες κατήντησαν εἰς τὴν περίφημον θεωρίαν τοῦ ὄργανισμοῦ τῆς ἔργασίας, κατὰ τὴν ὥποιαν οἱ ἔργατικοὶ συνεταιρισμοὶ νομικῶς καὶ οὐτις εἰπεῖν ἀναγκαστικῶς ἀντικαθίστων τὸ ἐν χρήσει σύστημα τῆς διὰ μισθοῦ ἔργασίας, τὸ δὲ Κράτος καὶ ἡ κοινωνία ὕρειλον νὰ χορηγῷσιν αὐτοῖς ἔργασίαν. Ἐνόμισαν δὲ τοῦ τρόπου τούτου ἥθελεν ἐκλεγεῖν ἡ τηραννία τῷ κεφαλαιῷ καὶ ἀρατεῖσαι ἡ ἐποχὴ τῆς κοινωνικῆς παλευγγερεσίας (1).

Κατὰ τὸ 1848 ἥθεν ὁ καιρὸς τῆς ἐφαρμογῆς τῶν θεωριῶν τούτων ὁ Louis Blanc ὠργάνισε τὴν ἔργασίαν κατὰ τὰς συνεδριάσεις τοῦ Luxembourg, αἱ δὲ ἡμέραι τοῦ Ἰουνίου ὑπῆρξαν ὁ καρπὸς τοῦ σοφοῦ τούτου συστήματος. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐδάρεισε τρία ἐκατομμύρια φράγκων εἰς τοὺς ἔργατικοὺς συνεταιρισμοὺς, οἵτινες πανταχόθεν ἐσχηματίζοντο. Η δοκιμὴ ἀπέτυχεν, ὡς ἡτούτη ἐπόμενην, διότι αἱ βάστις τοῦ οἰκοδομήματος ἦσαν σαθραὶ· ἡ ἀρχὴ ὅμως τοῦ πρὸς παραγωγὴν συνεταιρισμοῦ ἐπέζησεν, ἐμελετήθη ἡσύχως καὶ ἐπιτημονικῶς, νέαι δὲ δοκιμαὶ ἐγένοντο ἐπὶ ἄλλων ἀρχῶν στηριζόμεναι καὶ διελύθη τὸ σκότος.

Ἡ ἔργασία καὶ τὸ κεφάλαιον εἰσὶ τὰ ὄργανα τῆς παραγωγῆς· τὸ ἐν ἀνευ τοῦ ἄλλου οὐδὲν δύναται, μόνη δὲ ἡ σύμπραξις αὐτῶν καθιστᾶ δυνατὴν τὴν παραγωγὴν, ἀπαράλλακτα ὡς ἀπαιτεῖται ὑδρογόνον καὶ ὄξυγόνον διὰ νὰ ὑπάρξῃ τὸ ὄδωρ. Ἡ ἀλήθεια αὐτῆς δὲν συζητεῖται πλέον ἐν τῇ πολιτικῇ οἰκονομίᾳ, μόνοι οἱ ἀδεῖς ταύτης ἢ οἱ κακῆς πίστεως δύνανται νὰ τὴν ἀρνηθῶσιν. Ός συντελοῦνται εἰς τὴν παραγωγὴν τὰ ὄργανα ταῦτα διανέμουσι μεταξύ των τὰ ἐκ ταύτης κέρδη· τὸ τῆς ἔργασίας κέρδος εἶναι ὁ μισθός. Ὅτι ἡ διανομὴ αὗτη τοῦ κέρδους δὲν γίνεται πάντοτε δικαίως οὐδεὶς ἀρνεῖται, γενικῶς ὅμως δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι οἱ μισθοὶ τῆς ἔργασίας εἶναι ἀρκούντως ὑψωμένοι, καὶ ὅτι κεφαλαιον καὶ ἔργασία ἀπολαμβάνονται κέρδος ἀνάλογον τῆς πρὸς τὸ ἔργον τῆς παραγωγῆς ἐκκατέρου αὐτῶν διακονίας.

Τὸ μόνον ἐλάττωμα τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων εἶναι ὅτι ὁ ἔργατης δὲν δύναται σύμφρον εὐκόλως νὰ βελτιώσῃ τὴν ἔχυτον κατάστασιν· μόνον μέσον πρὸς τοῦτο εἶναι τὸ νὰ ἀποκτήσῃ κεφάλαιον· ἀλλὰ τοῦτο, ὡς πάντες γινώσκουσιν, εἶναι δύσκολον καὶ ἐντὸς μικροῦ χρόνου καταρθοῦται διὰ τῶν μέσων ἀπερισυνέπειας· ἔχουσι πρόσχειρα οἱ ἔργαται. Ἐὰν πᾶς ἔργατης ἥδυνατο εὐκόλως νὰ ἀποκτήσῃ κεφάλαιον, ἔὰν εἶχε πρὸς τούτους καὶ τὰ ἀπαιτού-

μένα προσόντα ὅπως γίνη ἐργοστασιάρχης, βεβαίως τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα ἥθελεν εἰσθαι λελυμένον, δὲν ἥθελε δὲ ὑπάρχει πτωχεία.

Εἰς αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα ἐνόμισαν οἱ σοσιαλισταὶ ὅτι ἥδυναντο νὰ κατατέλθωσι, καὶ τοῦτο ὑπῆρξεν ἐν τῶν αἰτίων τῆς ἀποτυχίας αὐτῶν· τὸ ἔτερον ἦτο, ὡς ἥδη εἶπομεν, ἡ ἐσφαλμένη θεωρία ἣν εἶχον σχηματίσει περὶ κεφαλαιοῦ καὶ ἔργασίας καὶ τὰ ἐκ ταύτης πορίσματα, ἡ ἐπέμβασις τοῦ Κράτους καὶ ὁ κομικός καὶ τρόπον τινὰ ἀναγκαστικὸς συνεταιρισμός. Τὸ ποθύμενον δικαῖος τοῦτο ἴδαινοιν εἶναι ἀκατόρθωτον, διότι πᾶς ἀνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὰ αὐτὰ προσόντα, πᾶς τις δὲν δύναται νὰ διευθύνῃ ἔργοστάσια, μὴ ἐχόντων πάντων τὰς φυσικὰς ἴδιότητας ὅμοιας ἀνεπτυγμένας, μήτε κατεχόντων τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις. Πρὸς δὲ ὑπάρχουσι βιομηχανίαι ἀπαιτοῦσαι τοσαῦτα κεφάλαια καὶ τοιαύτην ποικιλίαν γνώσεων, ὅστε ὅλιγιστοι εὑρίσκονται οἱ κεκτυμένοι τὰς ἀπαιτουμένας ἴδιότητας ὅπως διευθύνωσιν αὐτὰς ἐπιτυχῶς καὶ ὠφελίμως. Ὁ συνεταιρισμὸς λοιπὸν εἶναι ἀδύνατος νὰ καταστῇ ὁ μέρος τρόπος τῆς παραγωγῆς· δὲν δύναται ἀρα ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἔργασίας νὰ ἀντικαταστήσῃ καὶ νὰ ἀποτελεσθεί τὸν ἐπὶ μισθῷ ἔργασίαν, ὅπως ἡξιεσταν αἱ σοσιαλιστικαὶ σχολαὶ. Ἀλλ' ἄμα ὡς περιορίσωμεν τὰς ἀπαιτήσεις ἡμῶν καὶ θεωρήσωμεν τοὺς πρὸς παραγωγὴν συνεταιρισμοὺς ὡς ἔτοι τρόπων τῆς ἔργασίας, πρὸ πάντων δὲ παραδεγμάτων τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐκυρίας ἐνώσεως τῶν ἔργων, τὸ ζήτημα εἰσέρχεται εἰς κύκλον πρακτικόν. Τοῦτο συνέβη μετὰ τὰς δοκιμασίας τοῦ 1848, καὶ οὕτως ἐσώθησαν οἱ συνεταιρισμοὶ οὗτοι, γενομένους ἔκτοτε τοῦ μεταξύ αὐτῶν καὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ διαζυγίου.

Καὶ αὗτη μὲν ἡ ἱστορικὴ γένεσις τῶν πρὸς παραγωγὴν συνεταιρισμῶν, ἐξετάσωμεν δὲ ἥδη τὸν ὄργανισμὸν αὐτῶν. Ἐνταῦθα, ὡς καὶ εἰς πάντας τοὺς ἔργατικοὺς συνεταιρισμοὺς, πρώτη φροντὶς εἶναι ἡ μόρφωσις τοῦ κεφαλαιοῦ· τοῦτο δὲ σχηματίζεται διὰ μετοχῶν. "Ἐκαστον μέλος τῆς ἔταιρίας ἔχει δύο εἰδῶν κέρδη· καὶ ὡς μὲν κεφαλαιοῦχος λαμβάνει τὸ ἀναλογοῦν εἰς τὰ ὑπὸ αὐτοῦ κατατεθεῖμένα κεφάλαια, ὡς ἔργατης δὲ τὸ ἀναλογοῦν εἰς τὰ ὑπὸ αὐτοῦ ἐκτελουμένην ἔργασίαν· τὸ σύστημα τοῦτο τῆς διανομῆς τοῦ κέρδους εἶναι δικαιότατον, καὶ ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ ἐνδιαφέρῃ τὸν ἔταιρον διττῶς εἰς τὴν πρόσοδον τῆς ἔταιρίας· διότι ὡς κεφαλαιοῦχος ἔχει συμφέρειν τὰ κέρδη νὰ ἔχουν ὅσον οἰόν τε μεγαλύτερα, καὶ ὡς ἔργατης νὰ ἔργαζηται ὅσον δύναται περισσότερον.

Αἱ ἔταιρίαι αὗται διοικοῦνται ὑπὸ διευθυντῶν παρά πάντων ἐκλεγομένων καὶ ἔχόντων ἐκτεταμένην δικαιοδοσίαν· «οὐκ ἀγαθὴν πολυκοιρανίη». Οἱ διευθυνταὶ οὗτοι ἔχουσι τὴν ἐμπορικὴν καὶ οἰκονομικὴν δι-

(1) Κατὰ γράμμα τοῦ ἔκρρασις τῶν σοσιαλιστικῶν σχολῶν, αἵτινες μετεχειρίζονται πολυπάθειας φρέσκειας δικαὶων τοῦ κοινωνίας τῶν θεωριῶν της.

αγοριστιν τῶν κοινῶν ὑποθέσεων, πᾶν ὅμως σημαντικὸν ζήτημα ἐν συγέλευσει ἀποφασίζεται.

Ἡ μεγαλητέρα δύσκολία τὴν ὁποίαν δύνανται νὰ ἀπαντήσουσιν οἱ ἔργαται εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν τοιούτων ἑταῖριῶν εἶναι ἡ εὔρεσις τῶν κεφαλαίων· πρὸς τοῦτο νομίζουσεν ὅτι τὴν σήμερον ὑπάρχουσι μέσα ἀπερ ἔως τοῦ νῦν ἥσαν ἀγνωστα, ταῦτα δὲ εἰσὶν αἱ τράπεζαι τοῦ λαοῦ καὶ οἱ πρὸς κατανάλωσιν συνταξιορισμοί. Καὶ εἰς μὲν τὰς τραπέζας εὑρίσκουσι πίστιν, δ.ἄ. δὲ τῶν πρὸς κατανάλωσιν ἑταῖριῶν ἀποκτῶσιν, ὡς εἰδόμεν, εὐκόλως ἴδια κεφάλαια. "Διν ἔχη τις τὴν παραμικρὰν πρὸς τοῦτο ἀμφιβολίαν, ὃς βίψη τοὺς ὄφθαλμοὺς ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἑταῖρίας τῶν Equitable Pioneers. Οἱ ἑταῖροι ταύτης ἐσχημάτισαν διὰ τοῦ ἐξ αὐτῆς κέρδους δύο κολοσσαίας ἐπιχειρίσεις· τὸ 1850 ἀνήγειραν ἀτροκίνητον μῦλον διὰ νέας πρὸς τοῦτο ἑταῖρίας, ἥτις ἐπέτυχεν ἀριστα καὶ τῆς ὁποίας ἡ κατάστασις κατὰ τὸ 1864 ἦτο ἡ ἕξῆς"

Κεράλαιν	46,639	Λ. Σ.
Πολύτειοι	441,309	Λ. Σ.
Κέρδη	7,806	Λ. Σ.

Τὸ δὲ 1855, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τοῦτο, ἀπεισάστησαν ἐπιχειρησιν ἀπίστευτον ἡθέλησαν νὰ συστήσουσιν ἐργοστάσιον βάμβακος διὰ μετοχῶν πέντε λιρῶν, πληρονομένων εἴτε διὰ μιᾶς εἴτε κατὰ δόσεις ἑνὸς σελινίου καθ' ἑδδομάδα. Καὶ τοῦτο κατωρθώθη· 1600 ἑταῖροι ἐσχημάτισαν ἐντὸς τριῶν ἐτῶν κεφάλαιον 64,000 λιρῶν στερλινῶν ἥτοι 1,600,000 φρ. τὸ δὲ ἐργοστάσιον αὐτῶν μεταχειρίζεται 270 ἔργατας, μεγάλαι δὲ καὶ ἵσχυραι ἀτροκίνητοι μηχαναὶ κινοῦσιν 23,000 ἀτράχτων καὶ 320 ὑφαντικὰ ἐργαλεῖα (métiers).

Μετὰ τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα δὲν συζητεῖται πλέον τὸ κατωρθωτὸν, ἀπομένει μόνον ἡ μύησις.

"Ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὑπάρχουσι πολλαὶ τοιούτου εἰδους ἑταῖρίαι, ὁ τόπος δικαὶος ἐν ᾧ φαίνονται ὅτι ἔχουσι μεγαλήτερον μέλλον εἶναι ἡ Γαλλία. Μετὰ τὰ συμβάντα τοῦ 1848 ἐγένετο μεγάλη ὑφεσις εἰς τὴν κίνησιν τοῦ συνεταιρισμοῦ ἀπὸ τοῦ 1862 ὅμως ἥρχισεν οὗτος πάλιν μὲν νέαν δύναμιν.

Ἡ πόλις τῶν Παρισίων μόνη περιεῖχε περὶ τὰ μέτα τοῦ 1865 τριάκοντα ἐγγένειαν ἑταῖρίας πρὸς παραγωγὴν, ὑπελογίζετο δὲ ὅτι ἐν ταῖς ἐπαργίαις ὑπῆρχον ἄλλαι τόσαι, ἀπαστρεῖται εἰς ἀνθηρὸν κατάστασιν, διόπει εἰχον συστηθῆ ἐπὶ ἀσφαλῶν βάσεων. Ή κυριεύνησις τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος πλεῖστα ἐπερχεῖται πράττει ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν ἐν γένει, μεγίστη δὲ ὑπάρχει πρὸς τοῦτο κίνησις καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν. Τρεῖς τραπέζαις συνέστησαν, μία ἐν Λυών καὶ δύο ἐν Παρισίοις, πρὸς γερηγόριν μέσων εἰς τὸν ἐργατικὸν συ-

εταιρισμὸν (Sociétés de crédit au travail), ἐκδίδεται δὲ καὶ ἴδιαιτέρω ἐφημερίς Ὁ Συνεταιρισμός (L' Association) πρὸς διάδοσιν τῆς ἀρχῆς καὶ δημοσίευσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Ιδιαίτερος νόμος κανονίζων τὰ περὶ ἐργατικῶν ἑταῖρων ἀμοιβαίας πίστεως, καταναλώσεως καὶ παραγωγῆς εἰσήχθη εἰς τὴν γαλλικὴν Βουλὴν κατὰ τὸ 1865, ἀνεβλήθη δμως ἡ στέγησις αὐτοῦ ἔως οὐ λάβη πέρας ἡ περὶ αὐτῶν διαταχθεῖσα ἔρευνα (enquête). Ή ἀνάγκη τοῦ νομοθετήματος τούτου ἦτο ἐπαισθητὴ, διότι αἱ μέχρι τοῦδε σχηματισθεῖσαι τοῦ εἰδους τούτου ἑταῖριαι, μὴ ἀναγόμεναι εἰς οὐδεμίαν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου κανονίζομένων κατηγοριῶν, ἤναγκαζοντο νὰ ὑπεκφεύγωσιν αὐτὸν διαφοροτρόπως.

Ἡ κίνησις καθ' ἐκάστην προχωρεῖ καὶ ἔκτείνεται, ἥδη δὲ ἐφθασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἐν Ρωσίᾳ αἱ καλούμεναι ἀρτελ εἰσὶν εἶδος ἑταῖριων ἐργατικῶν πρὸς παραγωγὴν. Ἐν Ἑλλάδι δὲ τρόπος οὗτος τῆς ἐργασίας εἶναι παλαιόθεν γνωστός· τὸ ἐμπορικὸν υκυτικὸν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν ἐγνώριζεν ἄλλο σύστημα, σήμερον δὲ ἐπανέρχεται εἰς αὐτό. Ἡ ἀλιεία ἐπιστητεῖ διὰ συνεταιρισμοῦ ἐργατικοῦ ἐνεργεῖται παρ' ἡμῖν· ὥστε παστεύομεν ὅτι ἀνευ δύσκολίας δύνανται οὗτος νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς ἄλλας τινὰς ἐργασίας, καὶ μιτά τόσῳ πλείονος ἐπιτυχίας, ὅσῳ ἐν τῇ Ἑλλάδι αὐτοὶ οἱ ἐργολάδοι καὶ οἱ μικροὶ ἐργοστασιάρχαι δὲν ἔχουσιν ἴκανὰ κεφάλαιας ἡπως μετ' ἐπιτυχίας ἐνεργῶσι μειονωμένοι. Δι' ἡμᾶς δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὅκτὼ ἡ δέκα τεχνίται, μεταχειρίζομενοι ἐναὶ μόνον ἐργάτην, ἐνίστε δὲ καὶ μόνοι ἐργαζόμενοι ἥθελον εὑρίσκειν καὶ ὡφελεῖας μεγαλητέρες καὶ πίστην ἐὰν ἐσχημάτιζον συνεταιρισμὸν πρὸς παραγωγὴν. Περιήλθεν δὲ ἐποχὴ καθ' ἧν ἐθεωρεῖτο ἀξέιδεμα ὅτι πολλοὶ πένητες ἐνόνυτες τὴν πενίαν αὐτῶν παράγουσι μηδέν· σήμερον δὲ ἴστορία τῶν ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν δικαιείων μᾶς ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ ὅθιλοι ἐκάστου αὐτῶν ἐνούμενοι ἀποτελοῦσι τόσα ἐκατομμύρια, ὅσα δὲν δύνανται νὰ εὕρωσιν οἱ μεγαλήτεροι τραπέζαι.

F.

Ἐν τοῖς ὑπολείπεται ἡμῖν, τοῦτο δὲ εἶναι ἡ ταχεῖα ἐξέτασις τῆς θέσεως ἣν νομικῶς κατέχουσιν αἱ ἑταῖρίαι αὐτοῖς. Ἐν Γαλλίᾳ, ὡς ἀνεφέρομεν ἥδη, ἡ ἀνάγκη εἰδικῆς περὶ αὐτῶν νομοθεσίας ἐγένετο ἐπαισθητῇ οἱ ὑπάρχοντες νόμοι, συνταχθέντες εἰς ἐποχὴν καθ' ἧν αἱ οἰκονομικὴ συέσσεις εὑρίσκοντο οὗτοις εἰπεῖν αἰσθέτι εἰς τὰ σπάργανα, οὐ μόνον λέξιν δὲν ἀναφέρουσι περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ μάλιστα περιέχουσι διατάξεις αἵτινες φέρουσι δύσκολίας τινὰς

εἰς τὴν τακτικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν. Ὡπος ὑπάρξωσι σήμερον οἱ ἐργατικοὶ συνεταιρισμοὶ ἀναγκάζονται νὰ συνιστῶνται ὑπὸ μίαν τῶν γνωστῶν μορφῶν τῶν ἐν τῷ ἡρῷῳ 19 τοῦ Ἐμπορικοῦ Νόμου ἀναφερομένων, καὶ τῶν ὅποιων οὐδεμίᾳ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῶν ἐὰν ἥθελε τις νὰ ὁρίσῃ νομικῶς τοὺς ἐργατικοὺς συνεταιρισμοὺς, ἔπειτα νὰ ἀποκαλέσῃ αὐτοὺς ἐταιρίας ὁχούσας μεταβλητὸν προσωπικὸν καὶ μεταβλητὰ κεφάλατα (sociétés à personnel mobile et à capital variable). Ὡπος δὴποτε ἐλήφθη πρόνοια, καὶ τὸ ἀναγκαῖον νομοθέτημα δὲν θέλει βροχδύνει νὰ ἐπιψηφισθῇ ἐν τῷ Νομοθετικῷ σώματι.

Ἐν Ἀγγλίᾳ μέχρι τινὸς ἀπασπι ἀὶ ἐργατικαὶ ἐταιρίαι ὑπήγοντο εἰς τὴν νομοθεσίαν τῶν Friendly Societies (1). Τῇ 7 Αὐγούστου 1862 ἐξεδόθη εἰδικὸς νόμος περὶ τῶν συνεταιρισμῶν συνεργείας (Provident and Industrial Societies Act), κανονίζων τὰς νομικὰς αὐτῶν σχέσεις, καὶ δίδων αὐτοῖς δικαιώματά τινας ἐὰν ὑποβάλλωνται εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς ἐγγραφῆς. Διὰ τοῦ νόμου τούτου ὅριζεται ὁ ἀνώτατος ὅρος τοῦ κεφαλαίου, ὅπερ δύναται νὰ καταθέσῃ Ἑκαστος ἐταιρος, καὶ περιορίζεται ἡ εὐθύνη αὐτοῦ εἰς μόνον τὸ ποσὸν διὰ τὸ ὅποιον ἐνεγράφη ἀπαιτεῖται πρὸς τεύτοις ἀπὸ τὰς ἐταιρίας ταύτας ἢ μεγαλητέρα δημοσιότης, διότι, ἐκτὸς τῶν ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ἀναγκαστικῶν δημοσιεύσεων, εἰσὶν ὑπόχρεοι δημος δίδωσιν εἰς πάντας τὸν αἰτοῦντα τὸ διέπον αὐτὰς καταστατικὸν, ἀντὶ ποσοῦ μὴ δυναμένου νὰ ὑπερβῇ τὸ ἐν σελίνιον.

Ἐνταῦθα δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅσα καὶ ἄλλοτε περὶ κυβερνητικῆς ἐπεμβάσεως εἴπομεν. Εἴως πότε θέλομεν ἔχει τὴν ἀπαίτησιν ὅπως κανονίζωμεν διὰ νόμων καὶ διαταγμάτων τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὰς ἐμπορικὰς καὶ οἰκονομικὰς αὐτοῦ σχέσεις; Οἱ σοφώτεροι καὶ λεπτομερέστεροις νόμοις μετ' ὀλίγα ἔτη καταντῷ ἀνεπαρκῆς, διότι προβαίνει καὶ ἔκάστην ἡ βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἀνάπτυξις, ἀντὶ δὲ νὰ ὠφελῇ βλάπτει καὶ καταστρέψει τὰ συμφέροντα ἡ προτίθεται νὰ ὑπερασπίσῃ. Μὲν μόνον εἶναι τὸ ἔργον τοῦ νόμου εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας, τὸ νὰ τιμωρῇ αὐστηρῶς τὴν κακὴν πίστιν. Ταῦτα ἀρκοῦσι, πᾶσα δὲ περιγραφὴ μορφῆς ἐταιριῶν, καὶ πᾶς περιορισμὸς τιθέμενος εἰς τὸν σχηματισμὸν αὐτῶν πρέπει νὰ λείψῃ ἐὰν θέλωμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πραγματικῆς ἀναπτύξεως τῶν δυνάμεων ἡμῶν. Ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν παντὶ ἀνάγκη ἐλευθερίας.

Ἐξ ὅσων ἀχρι τοῦδε εἴπομεν συνάγεται ὅτι καὶ ὑπὸ τὰς δύο νέας ταύτας μορφῶν ὁ συνεταιρισμὸς

ἐπέτυχε πληρέστατα, ὡς ἐπέτυχε καὶ ὑπὸ πάσας τὰς ἄλλας.

Ἐνταῦθα δημος εὗρε μεγαλητέρας δυσκολίας καὶ πρὸ πάντων ἀντιπράξεις⁽¹⁾. Τοῦτο ἦτο ἐπόμενον ἡ μηδὲν τῶν δοκιμῶν τοῦ 1848 ἦτο ἀκόμη πρόσφατος, δυσκόλως δὲ ἥδυναντο οἱ μὴ εἰδικῶς σπουδάσαντες τὸ ζήτημα νὰ κάμωσι τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν τότε συνεταιρισμῶν καὶ τῶν σήμερον σχηματιζομένων. Ἐν τι δημος ἔπειτα νὰ καθησυχάσῃ αὐτοὺς, τοῦτο δὲ εἶναι ἡ κατὰ τὰς δύο περιστάσεις διαγωγὴ τοῦ ἀγγλικοῦ έθνους. Τὰ συμβάντα τοῦ 1848 δὲν συνεκίνησαν αὐτὸ παντάπασιν, ἐνῷ σήμερον δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ Ἀγγλία βαίνει ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος^{*} αὐτὸ καὶ μόνον ἡρει δημος ἀποδεῖξῃ ὅτι περὶ ἄλλου πράγματος ἐπρόκειτο τότε καὶ περὶ ἄλλου τώρα.

Ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ στοιχεῖα τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἶναι ἀρκούντως διαδεδομένα, ὡστε καὶ ὁ ἐσχατός τῶν ἐργατῶν νὰ ἔχῃ ἴδεας τινὰς αὐτῶν, ἀδύνατον ἦτο ἐπομένως νὰ ἐπιτύχωσιν ἐκεῖ, ἢ καὶ νὰ εἰσακουσθῶσιν, αἱ ἀλλόκοτοι θεωρίαι τοῦ σοσαλισμοῦ. Ή ἀρχὴ τοῦ συνεταιρισμοῦ δημος, ἀφοῦ ἐχωρίσθη ἀφ' ὅλων τῶν ξένων στοιχείων καὶ ἐστηρίχθη ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων, εὔρε, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, πλειοτέραν ἡγώ ἐκεῖ ἡ εἰς πᾶν ἄλλο μέρος.

Σήμερον τὸ ζήτημα ἐντασσαίσθη, συνεζητήθη, καὶ ἡ τύχη τοῦ συνεταιρισμοῦ εἶναι βεβαία· τὸ μέλλον ἀνήκει εἰς αὐτόν. Δὲν εἴμεθα ἐξ ἐκείνων οἵτινες νομίζουσιν ὅτι αὐτὸς μόνος εἶναι ἡ κατὰ τῆς κοινωνικῆς ἀσθενείας πανάκει, δὲν συμμεριζόμεθα οὐδὲ τὴν ἴδεαν τοῦ Stuart Mill θεωρούντος αὐτὸν ὡς τὴν μόνην ἐν τῷ μέλλοντι μορφὴν τῆς ἐργασίας^{*} δχι[†] νομίζομεν δημος ὅτι εἶναι ἐν τῶν ἰσχυροτέρων μέσων τῆς ἡθικῆς καὶ ὑλικῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ. Άλλα διὰ νὰ ἐπιτύχῃ πρέπει προηγουμένως ὁ λαὸς οὗτος νὰ μορφωθῇ διὰ τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς στοιχειώδους τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως, πρέπει νὰ διαδοθῶσιν αἱ πρῶται γνώσεις τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης εἰς πάντας. Παρ' ἡμῖν δυστυχῶς τὸ ποθούμενον τοῦτο ἀποτέλεσμα εἶναι πολὺ μακράν, καὶ, τὸ χειρότερον, τίποτε ἡ σχεδὸν τίποτε δὲν γίνεται δημος φθάσωμεν εἰς αὐτό.

Αἱ οἰκονομικαὶ σπουδαὶ ἐν Ἐλλάδι, τόπῳ ἐμπορικωτάτῳ, εἰσὶν ἐντελῶς παρημελημέναι· μία μόνη ἔδρα ὑπάρχει διὰ αὐτὰς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ πολιτικὴ οἰκονομία καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κατώτερα σχολεῖα διδάσκεται. Μὲν ἔλλειψις αὕτη εἶναι λίαν ἐπαισθητή^{*} βλέπομεν δὲ καὶ ἔκάστην τὰ κακὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα. Εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς κοινωνίας περιοριζόμενοι, παρατηροῦμεν καὶ ἔκάστην ἐν ταῖς Βουλαῖς καὶ ἐν τῇ Κυβερνήσει τὰ παντελῆ ἄγνοιαν τῶν πρώτων οἰκονομικῶν στοιχεί-

(1) Ιδε Πανδώρα γ 1 Δεκεμβρίου 1864.

ων, έξαν δὲ καταβόμεν διάγονον ἀπαντῶμεν τὴν ἄγνοιαν καὶ αὐτοῦ τοῦ δύναματος τῆς ἐπιστήμης. Εὖ τούτοις εἶναι ἀνάγκη ὅπως ἐπέλθῃ θεραπεία φέρει, διότι δὲ λαὸς κυβερνᾷ σῆμαρον· έξαν λοιπὸν δὲν ἀναπτυχθῇ θέλει κυβερνᾷ κακῶς, ὅπως δυστυχῶς συμβαίνει.

Τὸ κακὸν ὑπάρχει, ᾧς μὴ τὸ κρύπτωμαν· ἐξ ἐγκνητίας ἢς ἐνώσιμεν τὰς δυνάμεις ήμῶν ὅπως τὸ πολεμήσωμεν διὰ τῶν φύτων. Οφείλομεν νὰ ἀναπτύξωμεν ἡμᾶς ἡθικῶς καὶ δι' ἄλλον λόγον, ὅπως ἐπέλθῃ καὶ ἡ ὄλικὴ βελτίωσις τοῦ τόπου· ὁφείλομεν νὰ πράξωμεν τοῦτο ἐπὶ ποινῇ μὴ ὑπάρξεις, διότι σῆμαρον ὁ κόσμος διόλκηρος κινεῖται πρὸς τὰ πρόσω, ὁ δὲ κοινώμασις καὶ δύσις μένων ἐν μέσῳ τῶν περικυκλούντων αὐτὸν, διροιάζει πρὸς ὃν πεπληλαιωμένον, πρὸς σκελετὸν προκατακλυσμάτων ἐν αἰθούσῃ μουσείου.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Λ. ΣΟΥΤΖΟΣ.

ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΜΕΚΑΝ.

—

Χριστιανοὶ ἐπισκεψέντες τὴν Μέκαν. — Τζέζα. — Τίφρος Εἴσας. — Μέκα. — Κααδέ. — Κοιλάς Μεναᾶ. — Όρος Άράφα. — Θυσίαι. — Επάνοδος τῶν προσκυνητῶν. — Αποτελέσματα πρὸς τὴν δημοσίαν ὑγείαν.

—

A'.

Ἐνεκκα τῆς εὐκόλου καὶ ταχείας συγκοινωνίας ἡτοι, χάρις εἰς τὸν ἀτμὸν, κατέστη σῆμαρον μεταξὺ λαῶν ἀγνοούντων ἄλλοτε καὶ τὰ δυνάμεα ἄλλήλων, προξενεῖται ἐνίστε βλάβη εἰς τὴν δημοσίαν ὑγείαν, δισάκις πρὸ πάντων συσταρείωνται πλήθη, ὅπως ἐν Μέκᾳ. Τοῦτο δὲ ἀπεδείγθη τρανότατα τὸ παρελθόν ἔτος ὅτε ἡ χολέρα, μαστίγασσα τὴν Αἴγυπτον, τὴν ἐπιδεκτικὴν πάσης ἐπιδημίας καὶ κολλητικῆς νόσου ταύτην χώραν, διεδόθη καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης. Ανάγκη ἡρχ νὰ προνοήσῃ ἐπιμετῶς ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ισλαμισμοῦ περὶ τῆς ἔξοντώσεως τοῦ κακοῦ τὸ ὅποιον ἀπειλεῖ, ἐνεκκα τῆς ἐνθεομανίας τῶν διοικήσικων αὐτοῦ, σύμπειν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Άλιν κηρύττομεν σταυροφορίαν ἡ πόλεμον θρησκευτικὸν, ἀλλ' ἀξιοῦμεν σύνεσιν, ἵκεντην νὰ προλάβῃ τὸν κατὰ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῶν ὑλικῶν συμφερόντων τῆς κοινωνίας κίνδυνον.

Ότε πρὸ ἑνὸς ἔτους ἐκοινολογήθη εἰς Αἴγυπτον ὅτι ἀνεφάνη χολέρα μεταξὺ τῶν ἐν Τζέζα προσκυνητῶν, ὁ ἀντιβασιλεὺς ἐστειλεν εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν ἐντοπίους ιατρούς, οἵτινες ἐπικνελθόντες ἀνήγειλον ὅτι ψευδῆς ἦτο ἡ εἰδησις· ἀλλὰ ἡ ἐψεύσθησαν ἡ δὲν ἡρεύνησαν ἀκριβῶς. Βέβαιον δὲ εἶναι ὅτι

κατ' ἔτος, δτε ἐπανέρχονται οἱ προσκυνηταί, λόγος πολὺς γίνεται δτι φέρουσι μεθ' ἐκυτῶν χολέραν, πανώλην, τύφον ἡ ἄλλην νόσον ἐπιδημικήν.

Τὸ κατ' ἐμὲ δὲν εἶναι δύσκολος ἡ ἀνεύρεσις τῶν αἰτίων τῆς ἐτησίας ἀναγεννήσεως τῶν νόσων τούτων, οὔτε ἵτως ἀδύνατος ἡ πρόληψις αὐτῶν· πρὸς τοῦτο διαιτῶν ἀπαντεῖται νὰ καταλείψωσιν αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις τὸ περὶ ἀποχῆς πλατωνικὸν ἀξιωματοῦ καὶ νὰ ἐπεμβῶσι δραστηρίας. Καὶ μέχρι μὲν τοῦδε ἡτο ἴσως συγκεχωρημένη ἡ ἀποχὴ αὕτη, διότι οὐδεμίαν εἴχομεν γνῶσιν περὶ τῆς ἐκστρατείας ὡς εἰπεῖν καὶ τῆς στρατοπεδεύσεως τῶν μουσουλμάνων προσκυνητῶν· σῆμαρον δημος ὅτε, χάρις εἰς χοιστικοὺς μεταφιασθέντας καὶ κινδυνεύσαντας, ἐμάθομεν περὶ τούτου, ἀναγκαῖον νὰ παρεμβάλωσιν αἱ δυνάμεις τὰ φύτα καὶ τὴν ἐνέργειαν αὕτων.

Περίεργον δὲ νὰ ἰδωμεν πότε καὶ πόσοι χριστιανοὶ κατέώρθωσαν νὰ ἐπισκεψθῶσι τοὺς ἀγίους τόπους τῶν μουσουλμάνων.

ά — Τὸ 1508 ὁ ἐκ Βονιφανίας Λοδοβίκος Βαρτέμας μετέβη ὡς προσκυνητής εἰς Μέκαν· ἀλλ' εἰ καὶ μετημφιεσμένος ὡς Ἀραψ ἀνεκαλύψθη καὶ ἡχυπλωτίσθη· Ἐγράψει δὲ διήγησιν τῆς μεταβολῆσεως αὐτοῦ.

β — Τὸ 1566 ὁ Βικέντιος Leblanc περιηγήθη τὴν Αραβίαν, καὶ συνοδοιπόρους ἔχων δύο ἀρνητούρησκους ἐπεισεόφθη τὴν Μεδίναν καὶ τὴν Μέκαν. Τὰ ὑπομνήματα αὐτοῦ συνέταξεν ὁ Bergeron ἐπιγράψας οὗτως· αἱ περίφημοι περιηγήσεις τοῦ κύρου Βικέντιου Leblanc Μασσαλιώτου, εἰς ἃς ἐπεδόθη ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου μέχρι τοῦ ἔξηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, κατὰ τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ κόσμου, κλ. Ἐν Παρισίοις, 1657 καὶ 1658.

γ — Τὸ 1604 ὁ Ιωάννης Wild, αὐστριακὸς στρατιώτης, αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ πωληθεὶς ὡς ἀνδράποδον, μετέβη εἰς Μέκαν μετὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Ἐδημοσίευσε δὲ τὰ τῆς δδοιπορίας τὸ 1623 ἐν Νούρεμβεργῃ.

δ — Τὸ 1608 ὁ Ιωσήφ Pittο, Ἀγγλος ἀρνητούρηστος, ἥλθεν εἰς Μέκαν· τὸ δὲ 1708 ἐδημοσίευσεν ἐν Λονδίνῳ τὴν δδοιπορίαν αὐτοῦ.

έ — Τὸ 1810 ὁ Seetzen, Γερμανὸς ἀρνητούρηστος, θελήσας ν ἀντιγράψῃ ἐπιγραφάς τινας τῆς Κααδές, συνελήψθη καὶ ἐθανατώθη.

ζ — Τὸ 1842 ὁ Burkhardt, Γερμανὸς ἐγκρατὴς τῶν ἀνατολικῶν γῆῶν καὶ γλωσσῶν, ἐπεισέφθη τὴν Μέκαν καὶ τὴν Μεδίναν ὑπὸ τὴν Ιδισιτέρχη προστασίαν τοῦ Μεχμέτ Αλῆ. Ἐγράψει δὲ περιεργοτάτην διήγησιν τῆς δδοιπορίας αὐτοῦ.

ζ' — Τὸ 1853 ὁ λοχαγὸς Burton, κατ' ἀρχὰς μὲν ἴνδον τοφοῦ, ἐπειτα δὲ πέρσου δερβίστη φέρων ἐνδυματα, ἐπεισέφθη τὴν Μεδίναν καὶ τὴν Μέκαν διάπανη τῆς ἐν Λονδίνῳ γεωγραφικῆς ἐταιρίας.